

Рецензії

ПІД КУТОМ НОВОЇ ІНТЕГРАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Тарнашинська Людмила. Сюжет Доби: дискурс шістдесятництва в українській літературі ХХ століття. – К.: Академперіодика, 2013. – 677 с.

Стан розвитку сучасного українського літературознавства засвідчує активізацію новітніх напрямів дослідження літературно-художнього тексту, зацікавлення науковців творчою спадщиною митців із якісно нових, концептуально відмінних від традиційного літературознавства позицій.

Тектонічні зрушення на теренах сучасної гуманітаристики свідчать не лише про загальне зростання дослідницької самосвідомості, а й про цікаву тенденцію витіснення гегемонії старої парадигми одного зразка “вільним ринком” ідей, де, за влучним спостереженням Ришарда Ніча, “не видно жодного серйозного кандидата, який перейняв би монопольну владу”. Плюралізація дослідницьких позицій сприяє виразненню багатьох наукових концепцій із відповідними історико-, теоретико-літературними висновками, переглядом тих питань, які ще вчора маргіналізувалися. Уявлення про художній твір як багаторівневу структуру розширило пошук у сфері методології критики, продукуючи, своєю чергою, методологічний плюралізм, що виявив багатоаспектність підходів до аналізу художнього твору, інтенсивність розвитку різних методів і напрямів літературознавчих досліджень. Яскравий приклад – монографія Людмили Тарнашинської “Сюжет Доби: дискурс шістдесятництва в українській літературі ХХ століття”, присвячена науковому осмисленню явища шістдесятництва в українському соціокультурному просторі, з апробацією нових теоретико-методологічних стратегій дослідження, в основі яких – теоретично переосмислена, значно збагачена новими напрацюваннями й авторськими пропозиціями,

актуалізована дослідницею модель літературознавчої антропології. Зінтегрувавши в собі три філософські напрями – екзистенціалізм, персоналізм та філософську антропологію, ця модель дозволила вперше в українському літературознавстві осмислити шістдесятництво як комплексну проблему, синергетичне явище в сумі різних версій та контраверсій, термінологічних верифікацій, репрезентативних моделей-пропозицій, канонів, міфологічних дискурсів, на рівнях синхронії та діахронії. Це й зумовило новизну дослідження, в якому науковий дискурс шістдесятництва набув інтегрально-синергетичного виміру. Про його актуальність, здається, говорити не доводиться, адже, навіть попри часову дистанцію, дискусії навколо шістдесятництва не лише не згасають, а навпаки – щораз розпалюються з новою силою. Зважаючи на часто виявлені суб’єктивістські тенденції трактування багатьох імен, подій, мистецьких практик, зокрема своєрідного репертуару “практик себе” (М. Фуко), в умовах, коли багато безпосередніх “дійових осіб” неможливо відходять за останню межу, необхідність неупередженого, усебічного та об’єктивного аналізу цього “поколінневого інваріанту національної картини світу” як ніколи на часі. Запропоноване дослідження відкриває нову перспективу осмислення не лише

себе-майбутнього, а й себе-сучасного на тлі драматичних колізій доби, у сутнісних параметрах самоідентифікації нації.

На нашу думку, до цієї праці Людмила Тарнашинська йшла від початку свого творчо-наукового шляху. Ще з часів роботи в редакціях газет “Друг читача” та “Літературна Україна” вона накопичувала безцінний досвід спілкування з людьми, яких уже вписано у “хроматичний ряд” шістдесятників. Серед них – Валерій Шевчук, Ліна Костенко, Євген Сверстюк, Михайлина Коцюбинська, Микола Вінграновський, Ірина Жиленко та багато інших “канонізованих” постатей, які стали героями її перших науково-есеїстичних студій. Особисті зустрічі із цими письменниками виявляють той “рафінований вираз людського знання” (С. Кримський), який допомагає дешифрувати невідомі смисли, “за великим рахунком – *смисли буття*” (Л. Тарнашинська). Власне, на цьому ґрунті постали попередні книжки дослідниці – “Презумпція доцільності. Абрис сучасної літературознавчої концептології” (К., 2008) та “Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління (Історико-літературний та поетикальний аспекти)” (К., 2010), які стали помітним явищем сучасного літературознавства. Ідеться, вочевидь, про певну знаковість заявленої теми в житті та науково-творчих зацікавленнях Людмили Тарнашинської, адже не варто забувати й те, що вона сама – визнаний майстер художнього слова, що знаходить багато суголосних точок дотику з яскравою палітрою митців-шістдесятників.

Науково-художня практика вченої й письменниці вирізняється з-поміж інших умінь бути “*всередині* Тексту”, а не “*над*”, бо “над” – “еквівалент зарозумілого моралізаторства й всезнайства” (Л. Тарнашинська): не випадково визначальним для неї є “імператив наукової коректності”. Саме він дозволив забезпечити максимальну об’єктивність і наукову вивірність тексту, поєднання аналітичності із проникливістю. Стереоскопічне бачення авторки охоплює величезний масив творів, імен, подій, фактів, які вдається вдало структурувати й усебічно проаналізувати. Приваблює

інтелектуальна насиченість тексту, який виходить на нові інтерпретаційні рівні, а також ще спорадичні для нашого літературознавства розлогі онтологічно-гносеологічні, філософські зрізи, когнітивна семантика й поетика. В епоху домінування інтегральної свідомості, світоглядно-естетичного плюралізму цікавою і продуктивною видається спроба створення універсальної метамови, нової soft-методології (м’якої методології), яка спирається на теоретичну базу й методологічний інструментарій суміжних дисциплін.

Авторка “Сюжету Доби...” вміло проектує досвід міждисциплінарних досліджень у площину власних аналітичних студій, тим самим розширюючи доказову базу, увиразнюючи певні концептуальні висновки, виробляючи нові наукові стратегії. Цій концепції підпорядковано структуру монографії, яка складається із чотирьох розділів, до- і постсюжетних зауваг та своєї рідної преамбули “Замість передмови: українське шістдесятництво як літературознавча колізія та методологічна проблема: “больові точки” абераций”. Назви розділів та підрозділів досить промовисті з погляду акцентації певних науково-дослідницьких парадигм, де ключову проблематику визначають такі аспекти дослідження, як застосування нової когнітивної оптики – *літературознавчої антропології* у сфері художньо-естетичного досвіду українського шістдесятництва, пізнання його типології, філософсько-антропологічних та літературознавчих зрізів, вивчення філософсько-світоглядних підвалин у сукупності аксіологічних і художньо-естетичних переакцентацій, розгляд тематичних, жанрово-стильових актуалізацій, модифікації художньої свідомості. Важливе в цих проекціях контекстуальне мислення дослідниці, уміння активізувати підтекст, системний розгляд різних аспектів та модифікацій цього явища в сучасному літературознавчому та літературно-критичному дискурсі. Запропонувавши нову інтегральну методологічну модель дослідження, вона вирізняє низку його сутнісних рис, серед яких – поліфункціональність у соціокультурному просторі другої

половини ХХ ст., необхідність вибору-самоствердження як культурного прориву в соціокультурній свідомості суспільства, конгломерат індивідуальних та поколінневих досвідів, поколіннева солідаризованість репрезентацій, кордоцентричний код топології життєвого та творчого шляху, виразна і свідомо україноцентричність, синергетизм, моральний абсолютизм як засторога панівній ідеології й дегуманізації суспільства тощо.

Виходячи з того, що “єдиної ситуації для людей одного часу не існує” (К. Ясперс), дослідниця пропонує власну соціокультурну градацію письменників тієї доби, яка проходить по межі етичне/естетичне, розставляє необхідні акценти в темі спорідненості українського шістдесятництва із тогочасними світовими протестними тенденціями, знімає “нерв напруження” в порівнянні естетичних парадигм поетів-шістдесятників та представників Київської школи поетів тощо.

З’ясовуючи всі “як” і “чому” в їхній сув’язі, керуючись твердженням Д. Чижевського, згідно з яким “діє завжди хтось, десь і якимось”, авторка все ж не береться розставляти всі крапки над “і”, як це незрідка нині трапляється, натомість глибоко розмірковує над усіма складовими цього явища, зважаючи, осмислюючи всі “за” і “проти”. Своїм розважливим підходом вона актуалізує тезу Піама Гайденко, згідно з якою справжнє пізнання – не пояснення суцього, а відкриття тих можливостей, які в ньому закладені; тезу, винесену епіграфом до “Постсюжетних зауваг:

українське шістдесятництво як явище-синерген”. Надзавдання, яке вона перед собою ставить, – переведення міфу, легенди в наукове поле, де фетишизація поняття “шістдесятництво” втрачає сенс. Сприяє цьому високоточна наукова оптика та фаховий рівень дослідниці, яка розуміє, що, пройшовши “певний етап самоіфологізації”, явище українського шістдесятництва потребує сьогодні “коректної наукової деміфологізації”. До її честі, цю коректність та об’єктивність вдається максимально застерегти.

Зважаючи на багатоаспектність, об’ємність охопленого в монографії матеріалу, висновки, яких доходить авторка, досить обґрунтовані й цілком виважені. Монографія позначена концептуальністю мислення, новаторським підходом до вирішення означених проблем, перспективністю наукового пошуку. Ретельно дібрані промовисті епіграфи до кожної структурної частини книжки, запропоновані в тексті схеми, а також продумане художнє оформлення, яке через візуальний ряд передає художньо-естетичні пошуки репрезентантів шістдесятництва, забезпечують цілісність сприйняття запропонованого тексту.

Попри деяку ускладненість “мови вираження” Людмили Тарнашинської, не викликає жодних сумнівів те, що її монографія “Сюжет Доби: дискурс шістдесятництва в українській літературі ХХ століття” – це небуденне явище українського літературознавства, яке ввібрало в себе унікальний досвід, напрацьований роками наукового пошуку.

*Мирослава Гнатюк
м. Київ*

Отримано 12 червня 2013 р.